

УДК 338.45

**ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ПОСТАЧАЛЬНИКІВ ЗА ЯКІСТЬ ПРОДУКЦІЇ**

Момот Олександр Іванович, професор, доктор економічних наук. ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Momot Alexander, professor, doctor of economic sciences, Donetsk National Technical University

Примуш Дмитро Миколайович, аспірант, ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Primush Dmytro, a graduate student of Donetsk National Technical University

Primush D., Momot A. Questions of increasing the economic responsibility of suppliers for the quality of products.

The questions related to the study of problems of economic responsibility for the quality of goods imported to Ukraine from the countries of Southeast Asia, including from China. In Ukraine is observed the growth of volumes of export and import operations, while the import steadily outstrips exports. The quality of imported products is of the great importance. In particular this applies to consumer goods, which in low solvency of the population have a major impact on the general well-being of people and their quality of life. A large proportion of imported goods to Ukraine falls on supplies from China. The article analyzes the causes that allow products from China to conquer world markets (including the market of Ukraine). The practice of the government of China to prevent the release of poor-quality goods companies was studied. The analysis of the market of imported Chinese goods in Ukraine was carried out. Based on the studies found that the basis of the established practice of supplies to Ukraine, are the next factors: the level of demand of the population; quality of work on the procurement of goods intermediary organizations; the level of consumer culture society. Analysis of the practice of deliveries of production from China to the US and Europe has allowed to formulate a conclusion - entering the Ukrainian market low quality products is evidence of low economic responsibility of organizations for the quality of procurement. This requires the development of a mechanism to increase the economic responsibility and personal responsibility to bring the unscrupulous managers intermediaries.

Примуш Д.М., Момот О.І. Питання підвищення економічної відповідальності постачальників за якість продукції.

У статті розглянуті питання, пов'язані з дослідженням проблем економічної відповідальності за якість товарів, що імпортуються в Україну з країн Південно-Східної Азії, у т.ч. з КНР. В Україні за останні роки спостерігається неухильне зростання кількості та обсягів експортно-імпортних операцій, при цьому імпорт стабільно випереджає експорт. Величезне значення набуває якість імпортованої продукції. В першу чергу це стосується товарів народного споживання, які в умовах недостатньої платоспроможності населення дуже впливають на загальний добробут людей і якість їхнього життя. Значна частка імпортової продукції в Україні припадає на поставки з Китаю. У статті проаналізовано причини, які дозволяють завойовувати продукції з КНР світові ринки (в т.ч. ринок України). Вивчено практику проведення урядом КНР послідовної політики щодо запобігання випуску підприємствами недоброякісних товарів. Проведено аналіз ринку імпортних китайських товарів, який сформувався на територіях країн СНД. На основі проведених досліджень встановлено, що в основі сформованої практики поставок в Україну та інші країни СНД низькоякісних товарів, лежать певні основні фактори, які включають: рівень платоспроможного попиту населення; якість роботи із закупівлі товарів посередницькими

організаціями; рівень культури споживання суспільства. Аналіз практики поставок продукції з Китаю в США і країни Європи дозволив сформулювати висновок - потрапляння на український ринок виробів низької якості є свідченням недостатньо високої економічної відповідальності посередницьких закупівельних організацій за якість закупівель і вимагає розробки механізму підвищення економічної відповідальності і доведення персональної відповідальності до недобросовісних менеджерів-посередників.

Примуш Д.М., Момот А.И. Вопросы повышения экономической ответственности поставщиков за качество продукции. В статье рассмотрены вопросы, связанные с исследованием проблем экономической ответственности за качество товаров, импортируемых в Украину из стран Юго-Восточной Азии, в т.ч. из КНР.

В Украине за последние годы наблюдается неуклонный рост количества и объемов экспортно-импортных операций, при этом импорт стабильно опережает экспорт. Огромное значение приобретает качество импортируемой продукции. В первую очередь это касается товаров народного потребления, которые в условиях недостаточной платежеспособности населения оказывают большое влияние на общее благосостояние людей и качество их жизни.

Значительная доля импортной продукции в Украину приходится на поставки из Китая. В статье проанализированы причины, которые позволяют завоевывать продукции из КНР мировые рынки (в т.ч. рынок Украины). Изучена практика проведения правительством КНР последовательной политики по предотвращению выпуска предприятиями недоброкачественных товаров. Проведен анализ сформировавшегося на территориях стран СНГ рынка импортных китайских товаров.

На основе проведенных исследований установлено, что в основе сложившейся практики поставок в Украину и другие страны СНГ низкокачественных товаров, лежат определенные основные факторы, которые включают: уровень платежеспособного спроса населения; качество работы по закупке товаров посредническими организациями; уровень культуры потребления общества. Анализ практики поставок продукции из Китая в США и страны Европы позволил сформулировать вывод – попадание на украинский рынок изделий низкого качества является свидетельством недостаточно высокой экономической ответственности посреднических закупочных организаций за качество закупок и требует разработки механизма повышения экономической ответственности и доведения персональной ответственности до недобросовестных менеджеров-посредников.

Постановка проблеми. В даний час в умовах ринкової економіки формування економічної відповідальності як найважливішого чинника економічного розвитку держави, стає все більш актуальною і гостро затребуваною проблемою. Це пов'язано з тим, що практично у всіх розвинених країнах зростає роль і значення бізнесу у вирішенні актуальних завдань підвищення рівня і якості життя різних верств населення до рівня сучасних соціальних стандартів. Особливо ця проблема стає актуальною для України в умовах глобалізації економіки та інтеграції у світові та загальноєвропейські процеси розвитку боротьби з бідністю та посилення соціального захисту населення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Однак у поняття «економічна відповідальність» до певного часу вкладався сенс юридичної відповідальності, тобто покладання покарання за невиконання якихось певних зобов'язань через накладення санкцій, штрафів і т.д. Так, наприклад, ряд авторів під «економічною відповідальністю» розуміє обов'язок економічного суб'єкта відповідати за прийнятими їм зобов'язаннями, виконувати договори, дотримуватися законів, платити податки, компенсувати збиток, нанесений чужій власності, довіллю [1]. Інші вчені вважають її складовою частиною госпрозрахунку юридичних осіб та ознакою їх самостійності в господарсько-оперативному відношенні [2].

Деякі вчені розуміють економічну відповідальність як систему правил, встановлених державою для юридичних і фізичних осіб, органів державного управління та місцевого

самоврядування з метою узгодження їх інтересів, в т.ч. і через відшкодування завданих збитків тощо. В умовах формування ринку, поглиблення процесу роздержавлення економіки, розгортання приватизації та становлення на цій основі змішаної економіки [3]. Однак на наш погляд, особливої актуальності набувають питання встановлення економічної відповідальності за якість товарів, особливо в умовах зростаючих обсягів поставок імпорту в Україну.

Формулювання цілей статті. Мета статті - проведення дослідження питань економічної відповідальності за якість імпортованих товарів в умовах подальшого розвитку економіки ринкового типу, що формується в Україні.

Результати дослідження. Відповідальність, як одна з основних юридичних категорій, широко використовується у правовій діяльності, хоча сам термін «відповідальність» багатозначний і вживається в різних аспектах. Можна розрізняти не тільки юридичну, а й економічну, матеріальну, соціальну, моральну, політичну, та інші види відповідальності.

Економічна відповідальність як об'єктивна економічна категорія існує незалежно від результатів господарської діяльності. Її сутність полягає в тому, щоб спонукати виробників випускати необхідну суспільству продукцію в певній кількості, високої якості, при найменших затратах праці. У сучасних умовах особливий інтерес викликає поняття економічної відповідальності за якість продукції. У відповідності з міжнародним стандартом ISO 8402-94 відповідальність за якість являє собою термін, що описує зобов'язання, покладені на виробника або інших осіб, щодо відшкодування збитку через завдання травм, пошкодження власності або іншої шкоди, викликані продукцією [4, п.2.12]

Однак у сучасних умовах змінюються традиційні підходи до визначення поняття якості та вирішенню завдань щодо його підвищення. Принципово нова концепція якості товарів, що спирається на принципи TQM (Загального управління якістю), розглядає проблему підвищення якості як систему взаємовідносин, що виникають між учасниками всіх зацікавлених сторін. Відповідно, і питання, пов'язані з підвищенням економічної відповідальності за якість доцільно розглядати на основі нових концепцій. У відповідності з теорією стейкхолдерів (stakeholder theory) в число зацікавлених сторін підприємства можуть входити і постачальники, у т.ч. які постачають імпортовану продукцію.

В Україні за останні роки спостерігається неухильне зростання кількості та обсягів експортно-імпортних операцій (табл. 1), при цьому імпорт стабільно випереджає експорт.

Зовнішньоторговельний баланс України з 2005 по 2014 рр. (в млн. грн.) [5]

Таблиця 1

Періоди	Номінальний ВВП за рік	Експорт товарів і послуг	Імпорт товарів і послуг	Сальдо (експорт - імпорт)
2005	441452	227252	223555	+3697
2006	544153	253707	269200	-15493
2007	720731	323205	364373	-41168
2008	948056	444859	520588	-75729
2009	913345	423564	438860	-15296
2010	1082569	549365	580944	-31579
2011	1316600	707953	779028	-71075
2012	1408889	717347	835394	-118047
2013	1454931	681899	805662	-123763
2014	1566728	770121	834133	-64012

Величезне значення набуває якість імпортованої продукції. В першу чергу це стосується товарів народного споживання, які в умовах недостатньої платоспроможності населення дуже впливають на загальний добробут людей і якість їхнього життя. В даний час у структурі українського імпорту питома вага поставок по країнах розподіляється наступним

чином: СНД - 41,3%; Європа - 32,0%; Азія - 19,4% (у т.ч. Китай); Америка - 6%; Африка - 1%; Австралія та Океанія - 0,6% [6].

Аналіз усе збільшуючихся обсягів поставок товарів можна провести на прикладі товарів з КНР, що займає найбільшу питому вагу серед країн Південно-східної Азії. В розрізі товарних груп поставки розподіляються наступним чином [7]: взуття - 79,9%; іграшки - 78,5%; вироби зі шкіри - 74,9%; головні убори - 72,2%; одяг та аксесуари текстильні - 56,5%; годинники - 48,0%; одяг та аксесуари трикотажні - 45,2%; меблі - 38,4%; кераміка - 33,3%; інструменти - 22,2%; пластмаси і полімери - 12,8%.

Китайські товари міцно завойовують собі місце найбільшого постачальника в світі. Сьогодні важко назвати сегмент ринку, який би не був складовою частиною китайської економіки. Основні причини, які дозволяють завойовувати продукції з КНР світові ринки (в т.ч. ринок України) можна сформулювати наступним чином:

1. Низька ціна товарів порівняно з аналогічною продукцією компаній-конкурентів.
2. Багато товарів, що випускаються в Китаї, є продукцією відомих світових брендів, які скориставшись сприятливою політичною та економічною ситуацією, розгорнули на базі дешевої праці багатомільйонної армії китайських дисциплінованих робітників власні виробничі потужності.
3. Конкурентоспроможна ціна доставки з КНР.
4. Своєчасність, дотримання вимог та термінів доставки.
5. Орієнтація на споживача (документація по використанню написана мовою країни, в яку ввозиться продукція).
6. Широта асортименту товарів.

Проведення в останні десятиріччя китайським урядом і громадськими організаціями послідовної політики, прийняття нових законодавчих актів щодо якості продукції, дозволило значно поліпшити якість всіх товарів.

У 1986 р в Китаї були прийняті і опубліковані «Загальні положення цивільного права КНР» та Положення Держради КНР «Про відповідальність за якість промислової продукції». Незважаючи на це, в 80-х і 90-х рр. минулого сторіччя проблема якості продукції в Китаї ставала все гостріше, погрожуючи не тільки безпеці здоров'я і майна споживачів, а й розвитку всієї національної економіки. Враховуючи, що питома вага поставок китайських товарів в усі країни світу неухильно збільшувалася, в країнах Європи прийняли близько двохсот обмежувальних заходів по запобіганню власних ринків від проникнення недоброякісних товарів.

Китайським урядом були прийняті відповідні додаткові заходи. Так, у 1989 р Держрада КНР видала Указ «Про посилення боротьби зі змішуванням товарів і фальшивої продукції», в якому зазначалося, що окремі організації та приватні особи, які займаються виробництвом і торгівлею, підмішували в хороші товари контрафактні, отримуючи надзвичайний прибуток. Багатьом підприємцям подібна діяльність дозволила швидко розбагатіти: виникла ціла галузь із спеціальних компаній, цілеспрямовано виробляючих «фальшиві» товари для «підмішування» їх в хорошу продукцію [8].

У Китаї в цей період сформувалися дві категорії товарів: 1) виготовлені відомими корпораціями з дотриманням всіх вимог до виробництва та контролю; 2) виготовлені на невеликих, нікому не відомих підприємствах (підпільних артілях), без урахування вимог міжнародних норм. Якщо вироби першої групи були офіційно сертифіковані, то другої були грубо скопійовані з відомих і популярних брендів. Таким чином, в результаті подібних неправомірних дій маловідомих виробників, які пропонували товари сумнівної якості, що не відповідали міжнародним стандартам, постраждала репутація багатьох інших солідних компаній.

У 2014 р Китаї був прийнятий новий закон щодо забезпечення безпеки продуктів харчування, який посилив цивільну і кримінальну відповідальність підприємств-виробників та їх менеджерів за порушення якості продукції і не вжиття заходів щодо запобігання

надзвичайних ситуацій [9]. Так само, китайським законодавством було здійснено ряд заходів з посилення відповідальності за рекламу недоброякісних товарів, відповідно до яких вітчизняні «зірки» кіно, естради, спорту повинні нести персональну відповідальність за якість рекламованих ними товарів.

В результаті прийняття в КНР цілої системи заходів, що існувало тривалий час думка про низьку якість китайської продукції змінилася. В даний час країна з аграрної трансформувалася в центр світових технологій, в якому якості стали надавати першорядне значення. На зміну підпільним артілям прийшли прогресивні високотехнологічні виробництва, впроваджені сучасні управлінські системи, засновані на міжнародних стандартах ISO, і дозволяють забезпечувати якість продукції на всіх етапах життєвого циклу виробів. Проте в КНР така практика виробництва і поставок високоякісної продукції здійснюється, як правило, лише в розвинені європейські країни і США. В Україну та інші країни СНД досі поставляються товари нижчої якості, хоча слід зазначити, що українським законодавством робляться певні заходи по боротьбі з недоброякісною продукцією [10].

Україна, як і багато інших країн СНД, виявилася не досить підготовленою до масового напливу неякісної продукції з КНР. Та й населення з урахуванням його невисокої купівельної спроможності, більше приваблювала низька ціна, ніж наприклад, питання якості або економічної безпеки країни (контрабанди, несплати податків, незаконного ведення підприємницької діяльності тощо)

Аналіз сформованого на територіях країн СНД ринку імпортованих китайських товарів, дозволив виявити порушення традиційних залежностей, що склалися між:

- якістю і ціною продукції (висока ціна не завжди є свідченням високої якості товару);
- якістю товарів і збільшенням обсягів їхніх продажів (поставка на ринок не якісних, але дешевих і нетривалих товарів стала одним з недоброякісних методів збільшення обсягів продажів);
- якістю товарів і доступом на ринок (існуючі правила ринку не виявляють неякісну продукцію) [8].

Практика роботи з населенням показує, що значна його частина воліє дешеві китайські товари, закриваючи очі на низьку якість [11]. Природно, що при подібному становищі торгові посередники везуть в країну те, що добре продається, тобто дешевий товар невисокої якості. Тому в основі сформованої практики хронічних поставок в Україну та інші країни СНД низькоякісних товарів, лежать такі основні фактори:

- 1) рівень платоспроможного попиту населення;
- 2) якість роботи із закупівлі товарів посередницькими організаціями;
- 3) рівень культури споживання суспільства.

Висновки. Аналіз практики поставок продукції з Китаю в США і розвинені країни Європи дозволив сформулювати дуже важливий висновок - потрапляння на ринок виробів низької якості залежить, в першу чергу, від якості роботи посередницьких закупівельних організацій. У той же час якість роботи, в свою чергу, залежить від ступеня ефективності економічної відповідальності посередницьких організацій та механізму її доведення до винуватців.

Економічна відповідальність за якість для покупця означатиме покладання вирішення економічних проблем на українського постачальника (посередника) недоброякісної продукції, а не перекладання її на китайських виробників. Повинен дотримуватися ланцюжок механізму покладання економічної відповідальності: за брак кінцевого покупця - на продавця (торговця); продавець покладає відповідальність на постачальника (посередника); посередницька закупівельна організація покладає відповідальність на китайського виробника і стягує з нього свої збитки. І якщо підвищення рівня платоспроможності населення, як і зміна культури суспільства, зажадають досить тривалого періоду та вирішення ряду глобальних завдань, то підвищення якості роботи зі закупівель посередницьких організацій може відбутися значно швидше, в т.ч. за рахунок розробки

механізму підвищення економічної відповідальності таких компаній, і доведення персональної відповідальності до недобросовісних менеджерів-посередників.

Для підвищення ефективності діяльності із закупівлі та постачання якісних товарів в Україні потрібна розробка алгоритму дій, який включав би дотримання наступних умов:

1. Здійснення правильного вибору виробників на основі збору і вивчення попередньої інформації (загальних відомостей, технічної оцінки, фінансових показників).

2. Проведення перевірки наявності необхідних реєстраційних документів, сертифікатів і ліцензій, а також дозвільних документів на конкретні види товарів і діяльності.

3. Проведення аналізу компаній-конкурентів досліджуваної фабрики.

4. Здійснення оцінки технічної оснащеності, завантаженості виробничих потужностей, ступеня амортизації обладнання, наявності сучасного обладнання, відповідного міжнародним стандартам.

5. Отримання інформації про рівень кваліфікації працівників компанії.

6. Проведення аналізу фінансових показників і сировинної бази.

7. Ознайомлення з результатами аудиторських перевірок підприємства.

8. Складання договору, в якому мають бути точно сформульовані основні вимоги до продукції та кожному етапу її виготовлення, а також передбачені наслідки недотримання умов договору.

Дотримання даних умов є досить трудомістким процесом, проте без ретельної підготовки і припинення практики погоні за дешевими товарами, закупленими у випадкових постачальників, не будуть створені передумови для стабільного забезпечення українських споживачів товарами належної якості.

Список використаних джерел:

1. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А.Райзберг, Л.Ш.Лозовский, Е.Б.Стародубцева.- 2-е изд., испр. - М.: ИНФРА-М, 1999. - 479 с.

2. Орлов А.И. Понятие об экономической ответственности /А.И.Орлов. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ekolog.org/books/1/6_3_4.htm

3. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.

4. ISO 8402-94. Управління якістю і забезпечення якості – Словник.

5. Экспорт и импорт Украины. Финансовый портал [Електронний ресурс]. - «МИНФИН». – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/eximp.php>

6. Импорт из Китая в Украину не настолько велик как кажется [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mitridat.odessa.ua/all-news/51-2010-01-26-13-07-46/1150-import-iz-kitaya-v-ukraine>

7. Непринятые в мире китайские товары осели в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finobzor.com.ua/novosti/nid/1586>

8. Гражданско-правовые средства регулирования качества китайских товаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ria-stk.ru/stq/adetail.php?ID=40889>

9. В Китае принят новый законопроект о безопасности пищевых продуктов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukragroconsult.com/news/v-kitae-prinyat-novyi-zakonoproekt-o-bezopasnosti-pischevyh-produktov>

10. Закон Украины о защите прав потребителей. С изменениями от 28.12.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://meget.kiev.ua/zakon/zakon-zaschite-prav-potrebiteluy/>

11. Винаваты ли китайцы в плохом качестве? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ventalife.ru/2010/09/kachestvo-tovarov-iz-kitaya/>

REFERENCES

1. Raizberg, B., Lozovsky, L.Sh and Starodubtseva, E.B. (1999), Modern economic dictionary, 2nd ed., Rev., INFRA-M, Moscow, 479 p.
2. Orlov, A., «The concept of economic responsibility» [«Ponyatie ob ekonomicheskoy otvetstvennosti»], available at: http://ekolog.org/books/1/6_3_4.htm
3. Economic Encyclopedia (2000), T. 1, Editorial board.: ... in Mocherny, C. B. (vidp. Ed.) That in, Vidavnychy center "Akademiya", Kyiv, Ukraine, 864 p.
4. ISO 8402-94. Quality Management Sistem - Dictionnaire.
5. «Export and import of Ukraine» [«Expohrt I Import Ukraini»], available at: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/eximp.php>
6. «Imports from China to Ukraine is not so great as it seems» [«Import iz Kitaya v Ukrainu ne nastolko velik kak kagetsya»], available at: <http://www.mitridat.odessa.ua/all-news/51-2010-01-26-13-07-46/1150-import-iz-kitaya-v-ukraine>
7. «Missed Chinese goods in the world have settled in Ukraine» [«Ne prinyatie v mire tovari osely v Ukraine»], available at: <http://www.finobzor.com.ua/novosti/nid/1586>
8. «Civil-legal means to regulate the quality of Chinese goods» [«Gragdansko-pravovie sredstva regulirovaniya kachestva kitayskih tovarov»], available at: <http://ria-stk.ru/stq/adetail.php?ID=40889>
9. «China has adopted a new law on food safety» [«V Kitae prinyat noviy zakonoproekt o bezopasnosti pishevih produktov»], available at: <http://www.ukragroconsult.com/news/v-kitae-prinyat-novyi-zakonoproekt-o-bezopasnosti-pischevyh-produktov>
10. «Law of Ukraine on Consumer Protection» [«Zakon Ukraini o zashite prav potrebiteley»], available at: <http://meget.kiev.ua/zakon/zakon-zaschite-prav-potrebiteley/>
11. «Blame whether the Chinese in poor quality?» [«Vinovati ly kitayci v plohom kachstve?»], available at: <http://ventalife.ru/2010/09/kachestvo-tovarov-iz-kitaya/>

Ключові слова: соціальні стандарти, виробники, імпорт, експорт, поставки, ринок, законодавство, недоброякісна продукція

Ключевые слова: социальные стандарты, производители, импорт, экспорт, поставки, рынок, законодательство, недоброкачественная продукция

Keywords: social standards, manufacturers, import, export, supply, market, legislation, quickie